

Katowice 18.12.2023

Dr hab. Andrzej Niesporek, profesor UŚ

Instytut Socjologii

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja

Krzysztof Stefan Nawrot

**Zjawisko handlu ludźmi w opinii studentów szkół wyższych
województwa małopolskiego. Studium socjologiczne.**

W recenzowanej rozprawie doktorskiej Autor podejmuje ważny poznawczo problem badawczy. Analizowana w pracy problematyka ma także duże znaczenie społeczne. Autor podkreśla, iż celem pracy jest ukazanie zjawiska handlu ludźmi z punktu widzenia nauk socjologicznych oraz poznanie opinii na temat tego zagadnienia osób studiujących w ośrodkach akademickich na terenie województwa małopolskiego. Podstawowym, deklarowanym problemem badawczym jest pytanie o stan współczesnej wiedzy naukowej na temat handlu ludźmi oraz poziom tej wiedzy w środowisku akademickim.

Pozytywnie oceniam strukturę pracy oraz podział treści. Rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz zakończenia. Obejmuje także aneks w którym zamieszczono kwestionariusz ankiety. W całości pracy w sposób klarowny Autor wyodrębnił część teoretyczną, rozdział metodologiczny oraz część analityczną. Część teoretyczna obejmująca pierwsze trzy rozdziały rozprawy, zawiera dobrze dobraną i istotną w kontekście problematyki badawczej treść. Stanowi wyraz konceptualizacji i właściwy punkt wyjścia dla operacjonalizacji badań.

Pierwszy rozdział poświęcony jest istocie handlu ludźmi, który Autor ujmuje w perspektywie przestępczości zorganizowanej. W dobry merytoryczny sposób i w oparciu o dobrze dobraną literaturę przedmiotu analizuje różnorodne definicje przestępczości zorganizowanej oraz historię jej kształtowania. Autor podejmuje próbę socjologicznej interpretacji przestępczości zorganizowanej w perspektywie wybranych teorii socjologicznych (E. Durkheim, R. Merton, E. Goffman i inni). Słabszą stroną tej części rozdziału jest ograniczony wybór teorii i często zbyt ogólna ich interpretacja.

W drugim rozdziale recenzowanej rozprawy przedmiotem analizy są formy handlu ludźmi. Autor przedmiotem zainteresowania czyni pracę przymusową, prostytutkę, handel dziećmi, handel narządami oraz inne formy handlu ludźmi jak np. żebractwo. Ta część pracy jest oparta na bardzo rzetelnie dobranej i wykorzystanej literaturze przedmiotu oraz innych źródłach, ukazujących skalę analizowanych zjawisk społecznych.

Kolejny rozdział dotyczy kwestii penalizacji czynów zabronionych, wchodzących w zakres przestępstwa handlu ludźmi. Autor przygląda się wybranym elementom ustawowym dotyczącym ofiar i sprawców handlu ludźmi. Szczegółowo analizuje regulacje obecne w polskim ustawodawstwie oraz w prawie międzynarodowym. Ważną częścią tego rozdziału jest także prezentacja nauczania społecznego Kościoła katolickiego w zakresie przestępstwa handlu ludźmi.

Rozdział czwarty poświęcony jest metodologii badań własnych. W wymienionym rozdziale Autor prezentuje założenia metodologiczne badań w tym: cel i przedmiot badań, problemy i hipotezy badawcze, metody, techniki i narzędzia badawcze oraz charakteryzuje dobór próby i teren badawczy. Jak pisze Autor „celem badań jest też ukazanie aktualnego stanu wiedzy na temat zjawiska handlu ludźmi wśród osób studiujących w kontekście występujących form przedmiotowego procederu”(s. 103). Badanie ma więc wyraźnie diagnostyczny charakter. Co znajduje swoje potwierdzenie w wyborze metody sondażu diagnostycznego. Autor pragnie uzyskać informacje o tym, czy badani studenci znają formy handlu ludźmi, jego skalę czy charakterystyki potencjalnych ofiar takiego handlu. Istnieje przy tym pewna rozbieżność między proponowanymi szczegółowymi problemami badawczymi a hipotezami sformułowanymi w dalszej części rozdziału. W hipotezach bowiem pojawia się odniesienie do ewentualnych własnych doświadczeń związanych z

formami handlu ludźmi (H3), o których nie wspomina się w części dotyczącej problemów badawczych.

Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem internetowego kwestionariusza ankiety, zaś wybór tego sposobu prowadzenia badań, po części, motywowany był – jak podkreślał Autor – stanem pandemii, który ograniczał, lub uniemożliwiał bezpośrednią komunikację badacza z respondentami. Badanie zrealizowano w roku 2022 za pośrednictwem platformy Google Forms. Populacją w której prowadzone było badanie były „osoby studiujące w ośrodkach akademickich na terenie województwa małopolskiego”. Dobór próby Autor określił jako „oparty na dostępności badanych”. Zdaniem Autora wybór nie był jednak przypadkowy. „Do próby badawczej wybrano osoby studiujące, które w głównej mierze są osobami, które nie przekroczyły trzydziestego roku życia. Badanie przeprowadzono w ośrodkach szkół wyższych o różnych, często odmiennych i zróżnicowanych profilach nauczania” (s. 110). Sposób podejścia do doboru próby badawczej oceniam jednak krytycznie. Przy założeniu, iż badanie będzie realizowane wśród studiujących w województwie małopolskim można było lepiej dopracować próbę. Reprezentatywność próby pozwoliłaby na bardziej pogłębioną analizę wyników badań.

Ostatnia część rozprawy doktorskiej zawiera prezentację i analizę wyników badań własnych. W rozdziale piątym Autor prezentuje wyniki badań ukazujące stan wiedzy młodzieży akademickiej na temat handlu ludźmi. W pierwszej części rozdziału przedstawiono ogólny stan wiedzy dotyczący pojmowania pojęcia handlu ludźmi, stopnia styczności z tym zjawiskiem oraz źródeł pochodzenia wiedzy o badanym zjawisku. W drugiej części rozdziału omawiana jest wiedza studentów na temat skali zjawiska handlu ludźmi w Polsce, w Europie oraz na świecie.

Sposób prezentacji i analizy wyników badań nie budzi zastrzeżeń. Warto jednak podkreślić, iż w tym rozdziale omawiany jest tylko rozkład brzegowy odpowiedzi udzielonych w kwestionariuszu ankiety. Brak jest pogłębionej refleksji opartej na analizie korelacji. Podjęcie takiej próby z pewnością poszerzyłoby refleksję Autora. Miałoby to szczególnie istotne znaczenie przy – wskazanym wcześniej – bardziej wnikliwym doborze próby.

W ostatnim, szóstym rozdziale rozprawy doktorskiej zaprezentowano i poddano analizie opinie i wiedzę studentek i studentów dotyczącą przestępczego charakteru handlu ludźmi. W tym opinii dotyczące najczęściej spotykanych form handlu ludźmi oraz ofiar handlu ludźmi. W tej części pracy prezentacja wyników

badan została poszerzona o analizę korelacyjną. Co pozwala Autorowi na bardziej pogłębione omówienie badanej problematyki, uwzględniające takie zmienne jak wiek, miejsce zamieszkania, forma i poziom studiów, czy znajomość ofiar handlu ludźmi.

Zwieńczeniem prezentacji i analizy wyników badań własnych jest weryfikacja sformułowanych hipotez. Autor potwierdził, lub częściowo potwierdził trzy z czterech hipotez. Jedynie hipoteza dotycząca braku wiedzy studentów i studentek na temat częstotliwości występowania zjawiska handlu ludźmi nie została potwierdzona.

Do pozytywnych stron recenzowanej rozprawy doktorskiej zaliczam wybór interesującej problematyki badawczej, a także na ogół poprawne opracowanie projektu badań. Wartością pracy jest także jej część teoretyczna. Zawiera ona dobrze opracowaną i przedstawioną konceptualizację kluczowych dla badań pojęć teoretycznych. Przedstawiona w pracy analiza literatury przedmiotu oraz materiałów źródłowych dotyczących problematyki badawczej pozwoliła na uporządkowanie i usystematyzowanie wiedzy dotyczącej tej problematyki. Cennym jest także przedstawienie zjawiska handlu ludźmi w perspektywie nauczania Magisterium Kościoła Katolickiego.

Słabszą stroną recenzowanej rozprawy doktorskiej jest natomiast dobór próby badawczej oraz związane z tym możliwości pogłębionej analizy przedmiotu badań z uwzględnieniem cech położenia społecznego respondentów oraz innych zmiennych. Być może pozwoliłoby to na przekroczenie głównie diagnostycznego podejścia do zaproponowanej w rozprawie doktorskiej problematyki badawczej. Mimo testowania kilku korelacji nie wykorzystano całego potencjału poznawczego tkwiącego w takiej analizie. Przede wszystkim nie podjęto także próby interpretacji wyników badań własnych w bardziej teoretycznej perspektywie.

Ogólna ocena recenzowanej pracy doktorskiej jest jednak pozytywna.

Rozprawa Krzysztofa Stefana Nawrota „Zjawisko handlu ludźmi w opinii studentów szkół wyższych województwa małopolskiego. Studium socjologiczne” odpowiada warunkom określonym w artykule 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dziennik Ustaw z 2017 roku, pozycja 1789) w związku z artykułem 179 ustęp 2 i 3

Ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku. Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dziennik Ustaw z 2018 roku pozycja 1669).

Ani Kicjorel